

بررسی موانع پذیرش دانشجویان خارجی در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی*

کوروش فتحی واجارگاه^۱، محبوبه عارفی^۲ و حامد زمانی منش^۳*

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی موانع پذیرش دانشجویان خارجی در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی از دیدگاه دانشجویان خارجی دانشگاه شهید بهشتی انجام شده است. نوع پژوهش توصیفی-پیمایشی و جامعه آماری ۷۵ دانشجو خارجی بوده است که از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۶۳ دانشجو به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق ساخته بود که روایی آن را متخصصان دانشگاهی تأیید کردند و پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کراباخ ۰/۸۲ به‌دست آمد. مهم‌ترین یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که \pm تک نمونه‌ای محاسبه شده در سطح ۰/۰۵ بیانگر تفاوت معنادار نظرهای دانشجویان خارجی مرد و زن در خصوص موانع پذیرش بود. نتایج تحلیل واریانس یک راهه حاکی از وجود تفاوت معنادار در خصوص متغیر ملیت بود، در حالی که تفاوت معناداری در خصوص متغیر دوره تحصیلی وجود نداشت.

کلید واژگان: بین‌المللی شدن، دانشجویان خارجی، دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی.

مقدمه

در دهه‌های اخیر توسعه روزافزون اینترنت، فناوری اطلاعات و ارتباطات، مبادلات بین‌المللی و ... به‌طور وسیعی محصور بودن مرزها را به چالش کشیده است. یکی از مفاهیم رایج برای توصیف این تحولات جهانی شدن است. به زعم گیدنس جهانی شدن می‌تواند به‌عنوان افزایش و تشدید روابط اجتماعی جهان شمول تعریف شود که در آن جوامع محلی دور افتاده در وضعیتی قرار می‌گیرند که آنچه در این مناطق

* این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد است.

۱. استاد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران: k-fathi@cc.sbu.ac.ir

۲. استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران: M_Arefi@sbu.ac.ir

۳. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یاسوج، باشگاه پژوهشگران جوان، یاسوج، ایران.

*. مسئول مکاتبات: hzm64@yahoo.com

پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۷/۴

دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۲/۵

رخ می‌دهد، تحت تأثیر حوادثی است که فرسنگها دورتر اتفاق می‌افتد و برعکس (Fathi Vajargah, 2007). از طرف دیگر، واقعیتی که به‌طور جدی با جهانی شدن ارتباط پیدا کرده، بین‌المللی شدن^۴ است (De wit, 2002). بین‌المللی شدن اصطلاحی است که بیشتر درباره ابعاد بین‌المللی آموزش عالی و آموزش بعد از متوسطه به‌کار رفته و به طرق مختلف در کشورهای گوناگون به‌وسیله ذینفعان متفاوت تفسیر و استفاده شده است (Knight, 2004). اگر چه دانشگاهها از اوان شکل‌گیری جنبه‌هایی از جهانی شدن را با خود داشته‌اند، این مفهوم در عصر حاضر ابعاد گسترده‌تری یافته است. به‌گونه‌ای که بسیاری از اندیشه‌پردازان (Enders and Fultom, 2002, Scott, 1998, Teichler, 2004, Rosenbit et al., 2007, Vander Wende, 2002, Stromquist, 2007) بازنمود پدیده جهانی شدن در آموزش عالی را بین‌المللی شدن دانشگاهها توصیف کرده‌اند (Javdani, 2009). در واقع، می‌توان مفهوم بین‌المللی شدن آموزش عالی را فرایند تلفیق و ترکیب ابعاد بین‌المللی/بین فرهنگی در آموزش، پژوهش و کارکردهای خدماتی یک مؤسسه دانست (Knight, 1997). نایت (Knight, 2004) اظهار کرده است که مجموعه‌ای از تحولات همچون توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، رشد بازار کار بین‌المللی، تأکید روز افزون بر جامعه دانش بنیان^۵، کاهش منابع عمومی اختصاصی یافته به آموزش و تأکید فراوان بر اهمیت یادگیری مادام‌العمر بر پیچیدگی و اهمیت ابعاد بین‌المللی آموزش عالی افزوده است. وی تعریف جدید «فرایند تلفیق بین‌المللی، بین فرهنگی و جهانی در اهداف، کارکردها و نحوه ارائه آموزش عالی» را از مفهوم بین‌المللی شدن آموزش عالی ارائه کرده است. به‌طور کلی، هدف عمده بین‌المللی شدن آموزش عالی توسعه دانش، تواناییها، نگرشها و ارزشهایی است که در سطح بین‌المللی شناخته شده است (Jackson, 2003).

طی قرون متمادی، دانشجویان و حتی استادان به منظور توسعه یادگیریها و افقهای فرهنگی خود به سایر کشورها سفر کرده‌اند و به همین دلیل، برنامه‌های تبادل دانشجو و استادان از محورهای مصادیق عمده بین‌المللی شدن آموزش عالی محسوب می‌شود (Arefi, 2005). در برنامه نظرسنجی که انجمن بین‌المللی دانشگاهها^۶ به عمل آورد، جابه‌جایی دانشجویان و استادان به‌عنوان اولویت اول بین‌المللی دانشگاهها بیان شد (Knight, 2003). نیکلسکو و همکاران (Nicolescu et al., 2009) برجسته‌ترین شاخص بین‌المللی شدن آموزش عالی را جابه‌جایی دانشجویان بیان کردند.

ابرسل^۷ جذب دانشجویان خارجی در دانشگاهها را از مصادیق بین‌المللی شدن آموزش عالی می‌داند. همچنین، بک و همکاران^۸ دانشجویان خارجی و خدمات حمایتی از آنها را از مصادیق بین‌المللی شدن

4. Internationalization

5. Knowledge Society

6. International Association of Universities (IAU)

7. Ebersole

8. Back et al.

آموزش عالی می‌دانند (Arefi, 2005). نایت و دی ویت (Knight and De wit, 1995) دلایل علمی مرتبط با اعتبار و وجهه دانشگاه، انگیزه‌های اقتصادی و مالی، ملاحظات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و دیپلماتیک، هراس از بهتر عمل کردن دانشگاهها و مؤسسات رقیب را چهار گروه از عواملی می‌دانند که بر بین‌المللی شدن برای جذب دانشجویان خارجی تأثیر می‌گذارند. لفتر و باگدن (Lefter and Bogdan, 2007) سیر تکاملی بازار کار، تخصصی شدن تحقیقات علمی، جذب دانشجویان خارجی و به‌کارگیری فناوریهای نوین را مهم‌ترین عواملی می‌دانند که دانشگاهها را در خصوص بین‌المللی شدن تحت فشار می‌گذارند. راسین و همکاران (Racine et al., 2003) جذب دانشجویان خارجی را عنصری کلیدی و حیاتی در فعالیتهای بین‌المللی دانشگاهها می‌دانند.

در واقع، پدیده تحصیل دانشجویان در سرزمینهای دیگر از جمله متغیرهای مهم و تأثیرگذار در نظام آموزش عالی محسوب می‌شود و منشأ آثار متنوع سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است و امروزه، به یکی از اولویتهای اصلی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی بدل شده است، به‌طوری که دانشگاهها برای کسب اعتبار و وجهه ملی، کسب درآمدهای اقتصادی، بالا بردن کیفیت آموزش، درک اجتماعی- فرهنگی، خوشنامی و عوامل دیگری به سمت این سیاست سوق یافته‌اند.

بر طبق گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۹ با عنوان «آموزش در یک نگاه^{۱۰}»، ثبت نام دانشجویان خارجی از دهه ۷۰ میلادی رشد با ثباتی داشته است، به‌طوری که در سال ۲۰۰۷ در سطح جهانی سه میلیون دانشجوی خارجی ثبت نام کرده‌اند و این روند در سالهای اخیر رو به رشد بوده است (OECD, 2009). با این حال، پیش‌بینی شده است که این روند در سال ۲۰۲۵ به ۷,۲ میلیون دانشجوی برسد (Boehm et al., 2002). از مهم‌ترین عوامل رشد سریع گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌توان به سریع‌تر و ارزان‌تر شدن ارتباطات اقتصادی و اجتماعی، کاهش هزینه حمل و نقل (OECD, 2009)، توسعه اقتصادی در کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای آسیایی (Davis, 1995)، افزایش ثروت خانواده‌ها، کمبود ظرفیت برخی از کشورها در زمینه آموزش عالی و افزایش علاقه به تحصیل در خارج از کشور (Bohm et al., 2002) اشاره کرد. این شرایط باعث شده است تا صادرات علم و تخصص در بعضی از کشورها (مانند آمریکا، استرالیا، انگلستان، نیوزیلند و ...) تا به آن حد پیشرفت کند که از عوامل تأثیرگذار در رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)، گذار به سوی دانش اقتصادی جدید و باقی ماندن در رقابتهای جهانی محسوب شود. کشورهای توسعه یافته به‌واسطه همین تقاضا برای آموزش عالی بین‌المللی علم و تخصص را به صادرات سودآوری برای خود تبدیل ساخته‌اند. برای مثال، سیاست پذیرش دانشجویان خارجی نزدیک به ۲۰ میلیارد دلار برای اقتصاد ایالات متحده آمریکا در سال ۲۰۱۰ سود آوری داشته است (OD, 2010). در کشور استرالیا بر پایه پیش‌بینی‌های محافظه‌کارانه،

9. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)

10. Education at a Glance

صادرات آموزشی از ۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ به ۳۸ میلیارد در سال ۲۰۲۵ خواهد رسید (Bohm et al., 2002). کشور انگلستان پیش‌بینی کرده است که در سال ۲۰۲۰ از دانشجویان خارجی ۱۶ میلیارد پوند درآمد کسب کند (Halpin and Buckley, 2004).

دیویس (Davis, 1995) می‌گوید که دلایل اقتصادی باید به‌عنوان نقطه شروع در جذب دانشجویان خارجی محسوب شود و عوامل دیگری از جمله دلایل سیاسی و فرهنگی مد نظر قرار گیرد. راسین و همکاران (Racine et al., 2003) پیشنهاد می‌کنند که برای درک بهتر عوامل مشوق جذب دانشجویان خارجی، زمینه‌های اجتماعی و جغرافیایی خاص هر دانشگاه مورد توجه قرار گیرد. در واقع، مطالعه دلایل و انگیزه‌های جذب دانشجویان خارجی به‌صورت بررسی تجربی کاری بسیار پیچیده و چالش‌زاست و از کمبود فرصتهای آموزشی تا کسب وجهه و اعتبار می‌تواند از دلایل تحصیل در خارج به‌شمار رود. با این حال، ارتباط زیادی بین جا به جایی دانشجویان و عواملی همچون پیوند تاریخی قوی، زبان مشترک و نظام آموزشی مشابه وجود دارد. همچنین، مشاهده کیفیت آموزشی، فرصتهای ایجاد شده برای استخدام، شرایط امن، رفاه، شهرت و اعتبار کشور فراهم کننده تحصیل عواملی تأثیرگذار در تصمیم‌گیری دانشجویان خارجی در انتخاب کشوری برای ادامه تحصیل است (Morshidi, 2008). به‌طور کلی، زبان آموزشی دانشگاهها، هزینه زندگی و شهریه تحصیلی، سیاستهای مهاجرتی، شهرت علمی دانشگاهها، نزدیکی جغرافیایی و ... از عوامل تأثیرگذار برای ایجاد انگیزه در دانشجویان خارجی برای انتخاب کشور مقصد است (OECD, 2009).

به‌طور تقریبی ۴۵ درصد از کل دانشجویان خارجی در سه کشور ایالات متحده، انگلستان و استرالیا تحصیل می‌کنند و دلایلی که این سه کشور ایفاگر نقش اصلی در زمینه جذب دانشجویان خارجی هستند، در سه عامل زیر بیان شده است:

۱. تدریس و آموزش در این سه کشور به زبان انگلیسی ارائه می‌شود و این عامل مهمی در جذب موفق ده‌ها هزار دانشجو از اقصی نقاط جهان شده است؛
 ۲. تعداد بسیار زیادی از دانشجویان هر سه کشور ملیت چینی و هندی دارند که دو کشور مهم در زمینه اعزام دانشجویان به خارج محسوب می‌شوند؛
 ۳. سازمانها و مؤسسات آموزش عالی هر سه کشور در حال توسعه استراتژیهای بازاریابی مؤثر برای جذب دانشجویان خارجی بالقوه هستند (Verbik and Lasanowski, 2007).
- حضور دانشجویان خارجی در دانشگاهها آثار مثبت فراوانی همچون گسترش چند فرهنگ‌گرایی، افزایش کیفیت آموزش، قابلیت رقابت‌پذیری بین‌المللی، درآمدزایی برای دانشگاه و ... را دارد (Bohm et al., 2004). در جدول ۱ پیامدهای جذب دانشجویان خارجی بیان شده است.

جدول ۱- پیامدهای جذب دانشجویان خارجی

پیامدهای مثبت جذب دانشجویان خارجی	پیامدهای منفی جذب دانشجویان خارجی
فراهم کردن فرصتی برای دانشجویان داخلی که در معرض فرهنگهای دیگر قرار گیرند	تفاوتهای برجسته و نمایان در سبکهای یادگیری
داشتن مزایای اقتصادی/مالی برای دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی	محدودیت تعامل بین دانشجویان داخلی و خارجی
فراهم کردن الگوهای مثبتی از عادات کاری دانشجویان خارجی برای دانشجویان داخلی	فشار مضاعف در کلاس درس استادان به دلیل قابلیت‌های محدود زبانی دانشجویان خارجی
درگیر شدن استادان برای ایجاد خلاقیت و سازگاری با دانشجویان خارجی	امکان ترویج ناهماهنگی نژادی
کمک به دانشجویان داخلی برای یادگیری زبانهای دیگر	برانگیختن حسادت میان دانشجویان داخلی به دلیل فعال بودن دانشجویان خارجی

منبع: Smith and Rae, 2006

در سال تحصیلی ۲۰۰۹ بالغ بر ۳,۳۴۹,۷۴۱ دانشجو در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی ایران مشغول تحصیل بودند که از این تعداد نزدیک به ۲۵۰۰ نفر آنها دانشجویان خارجی بودند که نسبت آنها به دانشجویان داخلی کمتر از ۰/۰۰۰۸ بوده است (IRPHE^{۱۱}, 2009) و در مقایسه با کشورهای منطقه مانند مصر (۳۵,۰۳۱ دانشجو خارجی)، لبنان (۲۲,۶۷۴ دانشجو خارجی) و ترکیه (۱۹,۲۵۷ دانشجو خارجی) نشان‌دهنده این است که از نظر آماری دانشگاههای کشور در این زمینه وضعیت نامناسبی دارند (UNESCO, 2010). با این حال، دولت ایران قصد دارد طی برنامه پنجم توسعه به سمت افزایش ظرفیت دانشجویان خارجی و رسیدن به ۲۵ هزار دانشجو از طریق برنامه‌های ایجاد واحدهای بین‌المللی در استانهای مرزی با هدف پذیرش دانشجوی خارجی از کشورهای همسایه حرکت کند (MSRTI^{۱۲}, 2009). نکته قابل توجه در این زمینه تحصیل نزدیک به ۱۱ هزار دانشجوی خارجی در دانشگاه مجازی جامعه المصطفی است که مرکزی آموزشی/پژوهشی در رشته‌های علوم اسلامی و علوم انسانی برای متقاضیان غیر ایرانی است (IRPHE, 2009). دانشجویان خارجی ایران عمدتاً از کشورهای همسایه و کشورهای همسایه هستند که روابط سیاسی و دیپلماتیک مناسبی با ایران دارند، برای مثال، به‌طور سنتی عمده‌ترین دانشجویان خارجی ایران از کشور افغانستان هستند که از دلایل اصلی آن نزدیکی زبانی، مجاورت جغرافیایی، کمبود مراکز آموزش عالی در کشور مبدأ و داشتن روابط دیپلماتیک و سیاسی مطلوب است.

آراسته (Arasteh, 2006) یکی از علل اصلی جذب نشدن دانشجویان خارجی را استفاده از زبان فارسی به عنوان تنها زبان آموزشی در دانشگاههای کشور دانسته و معتقد است که تعدادی از دانشگاهها

11. Institute for Research and Planning in Higher Education

12. Ministry of Science, Research and Technology of Iran

و رشته‌های تحصیلی ایران اعتبار خوبی در سطح بین‌المللی دارند که می‌توان با استفاده از زبان انگلیسی موجبات ارتقای آنها را در سطح بین‌المللی فراهم کرد. بزرگمهری (Bozorgmehri, 2006) روند جذب دانشجویان خارجی در کشور را ضعیف توصیف کرده و نزدیکی موضوع سیاسی و اعتقادی، نزدیکی جغرافیایی، حضور و اقامت اتباع بیگانه در کشور و هم‌زبانی با زبان رسمی کشور را از عوامل اصلی در زمینه جذب دانشجویان خارجی دانسته است. وی مهم‌ترین موانع در زمینه جذب دانشجویان خارجی را زبان آموزشی دانشگاههای کشور و پذیرفته نشدن مدارک دانشگاههای ایران در کشورهای دیگر می‌داند. زمانی منش و همکاران (Zamani Manesh et al., 2011) در مطالعه‌ای درخصوص دیدگاه اعضای هیئت‌علمی در باره موانع جذب دانشجویان خارجی به این نتیجه رسیدند که عدم اعطای استقلال به دانشگاهها برای پذیرش دانشجویان خارجی، احساس نیاز نکردن به افزایش دانشجویان خارجی از طرف دولتمردان، توجه نکردن به سیاست افزایش دانشجویان خارجی در چشم‌انداز و رسالت دانشگاهها و ارائه نشدن بخشی از برنامه‌های آموزشی به زبان انگلیسی از مهم‌ترین دلایل جذب نشدن دانشجویان خارجی در دانشگاههاست. با توجه به این شرایط، پژوهشی در این خصوص انجام گرفت که هدف اصلی آن بررسی موانع پذیرش دانشجویان خارجی از دیدگاه دانشجویان خارجی دانشگاه شهید بهشتی بود و سؤالهای پژوهشی زیر مطرح شد:

۱. از نظر دانشجویان خارجی دانشگاه شهید بهشتی موانع درون دانشگاهی پذیرش دانشجویان خارجی کدام‌اند؟
۲. از نظر دانشجویان خارجی دانشگاه شهید بهشتی موانع برون دانشگاهی پذیرش دانشجویان خارجی کدام‌اند؟
۳. آیا در خصوص موانع پذیرش دانشجویان خارجی بر حسب متغیرهای تعدیل‌کننده جنسیت، ملیت و دوره تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد؟
۴. اولویت‌بندی گویه‌های موانع پذیرش دانشجویان خارجی به چه صورت است؟

روش پژوهش

با توجه به عنوان، هدف و سؤالهای پژوهش، نوع پژوهش توصیفی - پیمایشی انتخاب شد. جامعه آماری کلیه دانشجویان خارجی دانشگاه شهید بهشتی در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ بود که طبق آمار دفتر دانشجویان غیر ایرانی دانشگاه شهید بهشتی برابر با ۷۵ نفر است و با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۶۳ نفر به‌عنوان نمونه پژوهش از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. به منظور گردآوری داده‌های لازم برای انجام دادن پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد و طیف مورد استفاده برای پاسخگویی به مؤلفه‌های مورد بررسی، طیف پنج ارزشی لیکرت بوده است. به منظور تأمین روایی، فرم اولیه پرسشنامه پیش از اجرای نهایی در اختیار تعدادی از متخصصان دانشگاهی قرار داده شد

و پس از دریافت نظرهای آنان و اصلاح مؤلفه‌ها، فرم نهایی تهیه شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرانباخ عدد ۰/۸۲ به دست آمد. برای تحلیل سؤالیهای پژوهش از آمار توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) و آمار استنباطی (t_تک نمونه ای، t_ دو گروهی مستقل، تحلیل واریانس یک طرفه، آزمون تعقیبی شفه و آزمون اولویت بندی فریدمن) استفاده شده است.

یافته‌ها

سؤال اول پژوهش: از نظر دانشجویان خارجی دانشگاه شهید بهشتی موانع درون دانشگاهی پذیرش دانشجویان خارجی کدام‌اند؟

تحلیل انجام شده بیانگر آن است که گویه «نداشتن ارتباطات مستمر با دانشگاههای برتر جهان» با میانگین (۴/۰۴) و انحراف معیار (۰/۶۵۸) از نظر دانشجویان خارجی مهم‌ترین گویه است. t_ تک نمونه‌ای همه گویه‌ها به استثنای گویه‌های «کاربرد محدود فناوریهای نوین در آموزش و تدریس دانشگاهی» و «آموزش ندیدن کارکنان دانشگاهها در برقراری ارتباطات با دانشجویان خارجی» در سطح ۰/۰۵ معنادار بوده و بیانگر وجود تفاوت معنادار بین میانگین گویه‌های مذکور با میانگین نظری (۳ = μ) است (جدول ۲).

جدول ۲- توزیع فراوانی نظرهای دانشجویان خارجی در خصوص موانع درون دانشگاهی

گویه ها	میانگین	انحراف معیار	t	Sig
ارائه نشدن بخشی از برنامه‌های آموزشی به زبان انگلیسی	۳/۵۷	۱/۱۰	۴/۱۱	۰/۰۰۰
مشارکت محدود اعضای هیئت علمی در پروژه‌های بین المللی	۳/۴۴	۰/۸۱۸	۴/۳۰	۰/۰۰۰
کاربرد محدود فناوریهای نوین در آموزش و تدریس دانشگاهی	۳/۰۵	۰/۹۳۳	۰/۸۳۴	۰/۳۹۸
برگزاری محدود سمینارها و کنفرانسهای بین المللی در دانشگاهها	۳/۲۳	۰/۸۹۲	۲/۱۱	۰/۰۳۸
خدمات حمایتی پایین به دانشجویان خارجی نظیر اسکان، مشاوره تحصیلی و ...	۳/۶۹	۱/۰۸	۵/۰۹	۰/۰۰۰
نبود ارتباطات مستمر با دانشگاههای برتر جهان	۴/۰۴	۰/۶۵۸	۱۲/۶۳	۰/۰۰۰
فعال نبودن دفاتر همکاریهای علمی و بین المللی دانشگاهها	۳/۷۱	۰/۹۷۴	۵/۸۱	۰/۰۰۰
ساختار سازمانی نامناسب در دانشگاه برای ارتباطات و همکاریهای بین‌المللی	۳/۳۸	۰/۸۶۹	۳/۴۷	۰/۰۰۱
آموزش ندیدن کارکنان دانشگاهها در برقراری ارتباطات با دانشجویان خارجی	۳/۲۵	۱/۱۷	۱/۷۱	۰/۰۹۲
کمبود آزمایشگاههای به روز در دانشگاهها	۳/۳۱	۰/۸۵۸	۲/۹۳	۰/۰۰۵

سؤال دوم پژوهش: از نظر دانشجویان خارجی دانشگاه شهید بهشتی موانع برون دانشگاهی پذیرش دانشجویان خارجی کدامند؟

تحلیل انجام شده بیانگر آن است که از نظر دانشجویان خارجی «عدم تسهیل ورود دانشمندان و استادان برجسته خارجی به کشور» با میانگین (۳/۹۳) و انحراف معیار (۰/۸۳۹) مهم‌ترین گویه است. t تک نمونه‌ای همه گویه‌ها به استثنای گویه‌های «پایین بودن فرهنگ مهمان نوازی» و «به رسمیت نشناختن مدارک تحصیلی دانشگاههای ایران در سایر کشورها» در سطح ۰/۰۵ معنادار بوده و بیانگر وجود تفاوت معنادار بین میانگین گویه‌های مذکور با میانگین نظری ($\mu=3$) است (جدول ۳).

جدول ۳- توزیع فراوانی نظرهای دانشجویان خارجی در خصوص موانع برون دانشگاهی

گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	t	Sig
عدم اعطای استقلال به دانشگاهها برای پذیرش دانشجویان خارجی	۳/۸۲	۰/۸۸۹	۷/۳۶	۰/۰۰۰
پایین بودن فرهنگ مهمان نوازی	۳/۱۹	۱/۱۴	۱/۳۱	۰/۱۹۳
داشتن دیدگاههای بدبینانه در خصوص حضور دانشجویان خارجی	۳/۸۴	۱/۰۵	۶/۳۵	۰/۰۰۰
مشکلات صدور ویزا و روادید	۲/۶۱	۱/۴۳	-۲/۱۱	۰/۰۳۹
به رسمیت نشناختن مدارک تحصیلی دانشگاههای ایران در سایر کشورها	۳/۲۲	۱/۱۹	۱/۴۷	۰/۱۴۶
معرفی نکردن توانمندیهای علمی دانشگاهها به سایر کشورها	۳/۵۵	۰/۷۵۷	۵/۸۲	۰/۰۰۰
عدم تسهیل ورود دانشمندان و استادان برجسته خارجی به کشور	۳/۹۳	۰/۸۳۹	۸/۸۴	۰/۰۰۰
بسته بودن درهای آموزش عالی برای اجرایی کردن ایده های جدید	۳/۶۰	۰/۹۹۲	۴/۸۲	۰/۰۰۰
نداشتن فضای اجتماعی جذاب و برانگیزنده برای دانشجویان خارجی	۳/۵۰	۱/۰۶	۳/۸۰	۰/۰۰۰
نداشتن راهبردها و اهداف جامع برای ابلاغ به دانشگاهها در باره دانشجویان خارجی	۳/۶۶	۰/۸۲۳	۶/۴۲	۰/۰۰۰

سؤال سوم پژوهش: آیا در خصوص موانع پذیرش دانشجویان خارجی بر حسب متغیرهای تعدیل کننده جنسیت، ملیت و دوره تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد؟
الف) جنسیت: تحلیل انجام شده برای متغیر جنسیت بیانگر آن است که مقدار t موانع درون دانشگاهی و برون دانشگاهی پذیرش دانشجویان خارجی به ترتیب عبارت‌اند از: ۲/۶۷- و ۳/۹۵- که این مقادیر در سطح ۰/۰۵ معنادار است، بدین صورت که دانشجویان مرد موانع پذیرش را نسبت به دانشجویان زن در سطح بالاتری ارزیابی کرده‌اند (جدول ۴).

جدول ۴- آزمون تی گروههای مستقل متغیر جنسیت در بین دانشجویان خارجی

موانع	زن		مرد		t	Sig
	SD	M	SD	M		
درون دانشگاهی	۰/۴۰۴	۳/۵۴	۰/۴۹۴	۳/۵۴	-۲/۶۷	۰/۰۱۰
برون دانشگاهی	۰/۳۹۸	۳/۵۸	۰/۴۹۹	۳/۵۸	-۳/۹۵	۰/۰۰۰

ب) ملیت: به دلیل اینکه بیشترین تعداد دانشجویان خارجی دانشگاه شهید بهشتی ملیت افغانستانی، لبنانی و عراقی داشتند، آزمودنیها به چهار گروه « افغانستانی، لبنانی، عراقی و سایر کشورها» تقسیم شدند که نتایج آزمون تحلیل واریانس یک راهه نشان داد که مقدار F موانع درون دانشگاهی و برون دانشگاهی پذیرش دانشجویان خارجی به ترتیب عبارت‌اند از: $۳/۵۸$ و $۶/۳۵$ که این مقادیر در سطح $۰/۰۵$ معنادارند و برای تعیین تفاوت معناداری بین میانگینهای گروههای چهارگانه از آزمون تعقیبی شفه^{۱۳} استفاده شد. نتایج آزمون شفه تفاوت معناداری در سطح $\alpha=۰/۰۵$ را نشان داد، بدین معنا که دانشجویان افغانستانی موانع درون دانشگاهی و برون دانشگاهی را نسبت به دانشجویان عراقی در سطح بالاتری ارزیابی کردند (جدول ۵ و ۶).

جدول ۵- آزمون تحلیل واریانس یک راهه به تفکیک دوره تحصیلی در بین دانشجویان خارجی

ANOVA		سایر کشورها		عراق		لبنان		افغانستان		موانع
Sig	F(3, 63)	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	
۰/۰۱۹	۳/۵۸	۰/۴۱۳	۳/۲۷	۰/۲۹۳	۳/۱۸	۰/۳۴۴	۳/۵۷	۰/۶۶۰	۳/۶۳	درون دانشگاهی
۰/۰۰۱	۶/۳۵	۰/۴۳۰	۳/۱۵	۰/۲۸۶	۳/۱۶	۰/۴۹۲	۳/۵۲	۰/۵۵۷	۳/۷۴	برون دانشگاهی

جدول ۶- آزمون تعقیبی شفه بر حسب متغیر ملیت*

Sig	Mean Difference	تفاوت معنادار بر حسب ملیت	موانع
۰/۰۳۹	۰/۴۴۸	افغانستانی با عراقی	درون دانشگاهی
۰/۰۱۶	۰/۵۷۷	افغانستانی با عراقی	برون دانشگاهی

ج) دوره تحصیلی: نتایج آزمون تحلیل واریانس یک راهه نشان می‌دهد که مقدار F موانع درون دانشگاهی و برون دانشگاهی پذیرش دانشجویان خارجی به ترتیب عبارت‌اند از: $۰/۶۳۲$ و $۰/۲۰۴$ که این مقادیر در سطح $۰/۰۵$ معنادار نیستند و بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که بین نظرهای دانشجویان خارجی در خصوص این موانع بر اساس متغیر دوره تحصیلی تفاوت معناداری وجود ندارد (جدول ۷).

جدول ۷- آزمون تحلیل واریانس یک راهه به تفکیک دوره تحصیلی در بین دانشجویان خارجی

ANOVA		دکتری		کارشناسی ارشد		کارشناسی		موانع
Sig	F(3, 230)	SD	M	SD	M	SD	M	
۰/۵۳۵	۰/۶۳۲	۰/۶۰۶	۳/۲۱	۰/۵۵۵	۳/۴۶	۰/۴۴۵	۳/۴۳	درون دانشگاهی
۰/۸۱۶	۰/۲۰۴	۰/۵۰۵	۳/۳۷	۰/۵۱۲	۳/۴۷	۰/۵۱۹	۳/۳۶	برون دانشگاهی

13. Scheffe

*- در جدول آزمون تعقیبی شفه فقط موارد معنادار ذکر شده است.

سؤال چهارم پژوهش: اولویت‌بندی گویه‌های موانع پذیرش دانشجویان خارجی به چه صورتی است؟

برای اولویت‌بندی گویه‌های موانع پذیرش دانشجویان خارجی از آزمون «فریدمن» استفاده شد که نتایج بدین قرار است که از دیدگاه دانشجویان خارجی «نداشتن ارتباطات مستمر با دانشگاه‌های برتر جهان، عدم تسهیل ورود دانشمندان و استادان برجسته خارجی به کشور، داشتن دیدگاه‌های بدبینانه در خصوص حضور دانشجویان خارجی، خدمات حمایتی پایین به دانشجویان خارجی نظیر اسکان، مشاوره تحصیلی و ...» در خصوص موانع پذیرش دانشجویان خارجی در اولویت هستند (جدول ۸).

جدول ۸- اولویت بندی گویه‌های موانع پذیرش دانشجویان خارجی

Sig	خی دو	df	اولویت	میانگین	گویه‌ها
۰/۰۰۰	۱۴۲/۸۳	۱۹	۱	۱۴/۲۲	نداشتن ارتباطات مستمر با دانشگاه‌های برتر جهان
			۲	۱۳/۱۰	عدم تسهیل ورود دانشمندان و استادان برجسته خارجی به کشور
			۳	۱۲/۷۶	داشتن دیدگاه‌های بدبینانه در خصوص حضور دانشجویان خارجی
			۴	۱۲/۲۹	خدمات حمایتی پایین به دانشجویان خارجی نظیر اسکان، مشاوره تحصیلی و ...
			۵	۱۱/۹۶	نداشتن راهبردها و اهداف جامع برای ابلاغ به دانشگاهها در باره دانشجویان خارجی
			۶	۱۱/۷۰	فعال نبودن دفاتر همکاریهای علمی و بین‌المللی دانشگاهها
			۷	۱۱/۵۶	مشکلات صدور ویزا و روادید
			۸	۱۱/۳۵	ارائه نشدن بخشی از برنامه‌های آموزشی به زبان انگلیسی
			۹	۱۰/۸۷	نداشتن فضای اجتماعی جذاب و برانگیزنده برای دانشجویان خارجی
			۱۰	۱۰/۴۸	عدم اعطای استقلال به دانشگاهها برای پذیرش دانشجویان خارجی
			۱۱	۱۰/۱۰	مشارکت محدود اعضای هیئت علمی در پروژه‌های بین‌المللی
			۱۲	۹/۸۳	ساختار سازمانی نامناسب در دانشگاه برای ارتباطات و همکاریهای بین‌المللی
			۱۳	۹/۶۰	بسته بودن در های آموزش عالی برای اجرایی کردن ایده‌های جدید
			۱۴	۹/۵۲	کمبود آزمایشگاه‌های به روز در دانشگاهها
			۱۵	۹/۴۹	برگزاری محدود سمینارها و کنفرانسهای بین‌المللی در دانشگاهها
			۱۶	۹/۳۸	معرفی نکردن توانمندیهای علمی دانشگاهها به سایر کشورها
			۱۷	۸/۸۹	به رسمیت نشناختن مدارک تحصیلی دانشگاههای ایران در سایر کشورها
			۱۸	۸/۳۸	کاربرد محدود فناوریهای نوین در آموزش و تدریس دانشگاهی
			۱۹	۷/۴۳	پایین بودن فرهنگ مهمان نوازی
			۲۰	۷/۰۹	آموزش ندیدن کارکنان دانشگاهها در برقراری ارتباطات با دانشجویان خارجی

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که یافته‌ها نشان می‌دهد، «نداشتن ارتباطات مستمر با دانشگاه‌های برتر جهان» مهم‌ترین گویه در بین موانع درون دانشگاهی بود و گویه‌های «کاربرد محدود فناوریهای نوین در آموزش و تدریس دانشگاهی» و «آموزش ندیدن کارکنان دانشگاهها در برقراری ارتباطات با دانشجویان خارجی» در سطح ۰/۰۵ معنادار نبودند. در واقع، ارتباطات مستمر با دانشگاه‌های برتر جهان عاملی بسیار مهم است که باید سیاستگذاران دانشگاهی به آن توجه کنند. همچنان که آراسته (Arasteh, 2006) به نقش همکاریهای علمی بین‌المللی تاکید کرده و گفته است که ارتباطات بین‌المللی با دانشگاه‌های برتر جهان محدود است و پیشنهاد می‌کند که دفتری با هدف ایجاد ارتباطات بین‌المللی تأسیس شود. فتحی و اجارگاه (Fathi Vajargah, 2008) نبود ارتباط مستمر با دانشگاه‌های بزرگ جهان از طریق مبادله استاد و دانشجو را موانع انسانی بین‌المللی شدن می‌داند. بحث دیگر در این زمینه تدریس دوره‌هایی از آموزش دانشگاهی به زبان انگلیسی است و دانشگاه‌هایی که در زمینه جذب دانشجویان خارجی فعال هستند، به این نکته پی برده و به برگزاری دوره‌های آموزشی و تحصیلی به زبان انگلیسی پرداخته‌اند. با این حال، استفاده از زبان انگلیسی به معنای کنار گذاشتن زبان ملی نیست، بلکه ما باید ضمن توجه به زبان ملی، زبان انگلیسی را در دانشگاهها گسترش دهیم تا بتوانیم تولیدات علمی خود را به تمام دنیا صادر کنیم. برای مثال، زبان آموزشی دانشگاه‌های روسیه و ژاپن از مهم‌ترین موانع پذیرش دانشجویان خارجی بود که برای رفع آن کلاسهای بیشتری به زبان انگلیسی برگزار کردند (Bozorgmehri, 2006). آراسته (Arasteh, 2006) یکی از علل اصلی جذب نشدن دانشجویان خارجی را استفاده از زبان فارسی به‌عنوان تنها زبان آموزشی در دانشگاه‌های کشور می‌داند. به زعم بزرگمهری (Bozorgmehri, 2006) یکی از مهم‌ترین موانع جذب دانشجویان خارجی زبان آموزشی دانشگاه‌های کشور است. وربیک و لیزنسکی (Verbik and Lasanowski, 2007) می‌گویند که تدریس به زبان انگلیسی یکی از عوامل تأثیرگذار در زمینه جذب دانشجویان خارجی به وسیله کشورهای پیشرو در زمینه جذب دانشجویان خارجی است. رامان و همکاران (Roman et al., 2007) زبان آموزشی دانشگاهها را از مهم‌ترین موانع جابه‌جایی دانشجویان می‌دانند. بین و همکاران (Bain et al., 2006) پیشنهاد می‌کنند که دانشگاهها برای جذب دانشجویان خارجی راهبردهایی همچون برنامه‌های آموزشی به زبان انگلیسی را در دستور کار قرار دهند.

همان‌طور که یافته‌ها نشان می‌دهد، «عدم تسهیل ورود دانشمندان و استادان برجسته خارجی به کشور» مهم‌ترین گویه در بین موانع بیرون دانشگاهی بود و گویه‌های «پایین بودن فرهنگ مهمان‌نوازی» و «به رسمیت نشناختن مدارک تحصیلی دانشگاه‌های ایران در سایر کشورها» در سطح ۰/۰۵ معنادار نبودند. دولت‌ها می‌توانند با فراهم کردن شرایط موجب حضور دانشمندان و استادان برجسته خارجی در کشور شوند که این عامل هم باعث بالا رفتن کیفیت علمی دانشگاهها و هم جذب هر چه بیشتر

دانشجویان خارجی می‌شود. از طرف دیگر، مراکز فرهنگی ایران در کشورهای دیگر باید تلاش کنند تا پیشرفتهای علمی دانشگاهها، فرهنگ مهمان نوازی و همچنین، فرهنگ غنی ایرانی/اسلامی را به مردمان سایر کشورها بشناسانند و آنها را برای تحصیل در دانشگاههای کشور ترغیب سازند. کشورهای همجوار مانند افغانستان، تاجیکستان و عراق وجه اشتراک فرهنگی و عقیدتی زیادی با جامعه ایران دارند و در بحث آموزش عالی دارای بنیه قوی نیستند که می‌توان از این فرصت استفاده و دانشجویان مستعد آنها را برای تحصیل به کشور ترغیب کرد. از کارهایی که دولتمردان می‌توانند در خصوص پذیرش هر چه بیشتر دانشجویان خارجی انجام دهند، تسهیل ورود دانشمندان برجسته به کشور، برقراری روابط و تعاملات علمی با کشورهای توسعه یافته، باز کردن درهای آموزش عالی بر روی ایده‌های جدید بین‌المللی، برطرف کردن مشکلات صدور ویزا و روادید و ... است. به نظر بزرگمهری (Bozorgmehri, 2006) نزدیکی مواضع سیاسی و اعتقادی از عوامل اصلی در زمینه جذب دانشجویان خارجی است. زمانی منش و همکاران (Zamani Manesh et al., 2011) مستقل عمل کردن دانشگاهها در زمینه‌های مختلف به ویژه جذب دانشجویان خارجی را عامل بسیار مهمی می‌دانند و می‌گویند که دولت‌ها باید زمینه‌های لازم برای بین‌المللی شدن دانشگاهها و جذب دانشجویان خارجی را فراهم کنند و بیشتر در زمینه‌های فراهم‌سازی شرایط امن برای دانشجویان، تبلیغ گسترده تواناییهای علمی کشور در خارج از مرزها، انعقاد تفاهمنامه‌های همکاری بین‌المللی، مشارکت در پروژه‌های علمی بین‌المللی فعالیت کند. نایت و دی ویت (Knight and De wit, 1995) ملاحظات سیاسی و دیپلماتیک را از مهم‌ترین عوامل جذب دانشجویان خارجی می‌دانند. باید به این نکته توجه کرد که ترغیب دانشجویان خارجی برای تحصیل در نظام آموزش عالی فقط جزء وظایف دانشگاهها نیست، بلکه سیاستگذاران، وزارتخانه‌ها، فرهنگ جامعه، محیط دانشگاه، اعضای هیئت علمی، دانشجویان داخلی و ... در این زمینه تأثیر گذارند.

پیشنهادهای

در راستای نتایج پژوهش حاضر پیشنهادهای زیر برای پذیرش بیشتر دانشجویان خارجی ارائه می‌شود: استفاده از زبان انگلیسی در تدریس و آموزش؛

- اعطای استقلال به دانشگاهها برای پذیرش دانشجویان خارجی مورد نیاز؛
- اعطای کمک هزینه تحصیلی به دانشجویان ممتاز خارجی؛
- ارتباطات علمی هر چه بیشتر با دانشگاههای برتر جهان؛
- آماده کردن محیط عمومی جامعه برای استقبال از دانشجویان خارجی؛
- استفاده از تجارب کشورهای موفق در زمینه پذیرش دانشجویان خارجی.

References

1. Arasteh, HR. (2006); "International Higher Education Contributions in Iran and How to Improve Them"; *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, Vol. 12, No. 1, pp. 99-115 (in Persian).
2. Arefi, M. (2005); "*Strategic Curriculum Development in Higher Education*"; Jahade Daneshgahi Publication-Shahid Beheshti University (in Persian).
3. Bain, O. Luu, D. and Madeleine F. Green. (2006); *Students on the Move: The Future of International Students in the United States*; ACE Center for International Initiatives.
4. Boehm, A., Davis, T., Meares, D. and Pearce, D. (2002); *Global Student Mobility 2025: Forecasts of the Global Demand for International Higher Education*; IDP Education Australia.
5. Bohm, A. et al. (2004); "Vision 2020: Forecasting International Student Mobility: A UK Perspective"; Report Commissioned by the British Council, Universities UK and IDP Australia, London: British Council.
6. Bozorgmehri, M. (2006); Admission of Foreign Students in Iran: Experiences and Solutions; *Political and Economic Journal*, No. 233-234, pp. 188-195 (in Persian).
7. Davis, T. (1995); "Flows of International Students: Trends and Issues"; *International Higher Education*, Vol. 1, No. 2, Available at: www.bc.edu/research/cihe.html.
8. De Wit, H. (2002); *Internationalisation of Higher Education in the United States and Europe. A Historical, Comparative, and Conceptual Analysis*; Greenwood Studies in Higher Education, Connecticut: Greenwood Press.
9. Fathi Vajargah, K. (2007); *Curriculum Toward New Identities*; Vol. 1, Tehran: Publisher, AEIJ (in Persian).
10. Fathi Vajargah, K. (2008); *Internalization of Curriculums in Iranian Higher Education: Challenges and Perspectives, the Collection of Globalizing and Nativizing Curriculums: Challenges and*

- Opportunities*; The Association of Iranian Curricular Studies, Babolsar, pp. 2018-2035 (in Persian).
11. Halpin, T. and Buckley, C. (2004); *Forget Oil, Overseas Students Make Money*; The Times Online UK.
 12. Institute for Research and Planning in Higher Education (IRPHE)(2009); *The National Report of Higher Education, Science and Technology of Iran*; Available at: <http://www.irphe.ir/> (in Persian).
 13. Jackson, M.G. (2003); "Internationalising the University Curriculum"; *Journal of Geography in Higher Education*, Vol. 27, No. 3, pp. 331-340.
 14. Javdani, H. (2009); "Globalization and Higher Education, The Gap Between Theory and Practice: New Strategies for the Development of Iranian Higher Education"; *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, No. 53, pp. 107-131 (in Persian).
 15. Knight, J. (1997); *Internationalisation of Higher Education: A Conceptual Framework*; In J. Knight and H. de Wit (Eds.); *Internationalisation of Higher Education in Asia Pacific*.
 16. Knight, J. (2003); *Internationalization of Higher Education Practices and Priorities: 2003 IAU*; Survey Report.
 17. Knight, J. (2004); "Internationalization Remodelled: Definition Approaches, and Rationales"; *Journal of Studies in International Education*, Vol. 8, No. 1.
 18. Knight, J. and de Wit, H. (1995); *Strategies for Internationalization of Higher Education: A Comparative Study of Australia, Canada, Europe, and the USA*; Amsterdam: European Association for International Education.
 19. Lefter, V. and Bogdan, A.M. (2007); "Managementul Academical Relațiilor Internaționale"; *Revista Management & Marketing*, Issue 1/2007, Bucharest.

20. Ministry of Science, Research and Technology in Iran (2009); Performance of Ministry of Science, Research and Technology in Ninth Government, Available at: <http://www.msrt.ir/sites/ravabetomomi/DocLib8/Forms/AllItems.aspx> (in Persian).
21. Morshidi, S. (2008); "The Impact of September 11 on International Student Flow Into Malaysia: Lessons Learned"; *International Journal of Asia-Pacific Studies*, Vol. 4, No. 1, pp. 79-95. ISSN 1823-624.
22. Nicolescu, L., Pricopie and Popescu, R. (2009); "Country Differences in the Internationalization of Higher Education—How can Countries Lagging Behind Diminish the Gap"; *Review of International Comparative Management*, Vol. 10, No. 5.
23. OD (2010); *International Students in the U.S.*; Available at: <http://www.iie.org/en/Research-and-Publications/Open-Doors>
24. OECD (2004); *Internationalisation and Trade in Higher Education*; Paris: Author.
25. OECD (2009); *Education at a Glance: OECD Indicators, Paris, France*; Available at: http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2009_eag-2009-en;jsessionid=1rum2s5fvv9e0.epsilon
26. Racine, N. Villeneuve and Marius Thériault, P. (2003); "Attracting Foreign Students: The Case of Two Universities in Québec"; *Journal of Studies in International Education*, Vol. 7, No. 3.
27. Roman, M. and Suciu, Ch. (2007); "International Mobility of Romanian Students in Europe: From Statistical Evidence to Policy Measures"; *The Romanian Journal of Education Studies*, No. 5-6.
28. Smith, L. and Rae, A. (2006); "Coping With Demand: Managing International Student Numbers at New Zealand Universities"; *Journal of Studies in International Education*, Available at: <http://jsi.sagepub.com/cgi/content/abstract/10/1/27>
29. UNESCO Institute of Statistics Online Database; Available at: <http://stats.uis.unesco.org/unesco/ReportFolders/ReportFolders.aspx>

30. Verbik, L. and Lasanowski, V. (2007); International Student Mobility: Patterns and Trends, the Observatory on Borderless Higher Education, September 2007, Available at: <http://www.obhe.ac.uk>.
31. Zamani Manesh, H., Fathi Vajargah, K. and Jafari Rad, A. (2011); "A Study of the Barriers Inside and Outside of the University for Attraction of the Foreign Students from the Viewpoints of the Faculty Members of Shahid Beheshti University"; The First International Conference of Higher Education, Kurdistan, Iran (in Persian).